

alimara

REVISTA DE TREBALL SOCIAL

NÚMERO 35 / SEGONA ÈPOCA / JUNY DE 1995



**Consell Insular
de Mallorca**

alimara

Núm 35

Segona Època. Juny de 1995

Edita: Consell Insular de Mallorca
Redacció: Servei d'Acció Social i Sanitat
General Riera, 67
07010 Palma
Tel. (971) 76 07 62
Fax: (971) 76 19 52

Portada: *Un lloc dins un pensament*
de **Joan March Torrandell**

Impressió: ESMENT. Centre Especial de Treball d'AMADIP

Dipòsit legal: PM - 128 - 1987

Els articles d'aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors.

JORNADES SOBRE ELS SERVEIS SOCIALS D'ATENCIÓ PRIMÀRIA A LES ILLES BALEARS

Palma, 30 de novembre, 1 i 2 de desembre de 1994

Centre Cultural S'Escorxador

EVOLUCIÓ PREVISIBLE DE L'ESTRUCTURA DE LES NECESSITATS

Les necessitats a Mallorca: la base material de la política social

Lluís Ballester Brage

*Cap de la Unitat de Planificació i Estudis
del SASS. Consell Insular de Mallorca*

INTRODUCCIÓ

Al llarg d'aquests anys s'ha produït un procés d'implantació, d'assentament dels Serveis Socials a les Illes, amb les característiques pròpies de tot procés nou. Amb encerts i també amb problemes i deficiències importants.

Inicialment, sembla que hi ha un cert consens sobre el paper dels serveis socials: l'atenció a les necessitats socials, l'evitació de situacions de necessitat, el desenvolupament de processos de promoció social; però, quan ens introduïm més profundament a través d'una anàlisi teòrica i empírica de les necessitats, o a través de l'estudi d'algunes situacions concretes, es descobreixen actuacions pendents de desenvolupar, així com les parcel·les confoses i dubtoses existents.

El debat sobre les necessitats no és un debat esgotat, però sí un debat esgotador. La varietat de temes que s'han de plantejar és gran, de tal manera que qualsevol exposició de les dimensions d'una ponència no pot deixar de ser parcial, s'ha d'elegir un plantejament concret per fer coherent la presentació dels diversos temes. Aquí s'ha optat per presentar les diverses necessitats que són objecte dels serveis socials en un marc més general que doni sentit a les anàlisis, per tal de fonamentar les polítiques socials sobre una base menys conjuntural del que és habitual, superant les limitacions comunes a les anàlisis convencionals de les necessitats. Aquestes limitacions es poden resumir en els següents aspectes:

1. Silenci de les necessitats

Hi ha necessitats que no s'expressen en forma de demandes als serveis socials, que s'han de comprendre d'una manera especial. A vegades es produeix l'esmentat "silenci de les necessitats" en el sentit que aquells que podrien fer demandes, donades les seves condicions reals de vida, són els que no expressen les necessitats. S'ha de comprendre el "silenci de les necessitats" i per això s'han d'estudiar les condicions de producció del silenci.

Per allò que no hi ha oferta, no hi ha valoració de necessitat. Habitualment, reflexionem sobre allò que pensam que podem abordar, de tal manera que els límits del nostre discurs, de la nostra reflexió, són els límits del que ja coneixem.

2. Diferenciació sectorial de les necessitat

Si, per una banda, els sectors es constitueixen sobre la base de diversos talls al CICLE VITAL (infància, joventut, tercera edat) o sobre els diferents motius de segregació o marginació social (deficiència: sector de "Disminuïts"; diferències socio-culturals: "Minories Ètniques"; ...), i això ha permès un gran desenvolupament de les anàlisis sectorials, dels serveis sectorials, de les legislacions sectorials,... per una altra banda, això també ha dificultat una comprensió integrada de les necessitats socials i un desenvolupament equilibrat dels sistemes de serveis socials. Però des del moment que la preocupació és la promoció de la qualitat de vida i el suport integral, es necessita obrir noves vies d'anàlisi, i una comprensió de les necessitats complementàries de les tradicions sectorials dels serveis socials, facilitant que l'anàlisi inclogui des de la infància a la vellesa, passant per les diverses condicions de minusvalidesa.

Sembla convenient, doncs, dedicar un temps a aquesta reflexió sobre les necessitats actuals i el seu possible desenvolupament a Mallorca, reflexió que ha de comptar, com a mínim, amb les experiències i perspectives dels tècnics, els polítics i les organitzacions no governamentals. Aquest text només és una aportació a l'anàlisi des de la pràctica del Servei d'Acció Social i Sanitat (SASS) del Consell Insular de Mallorca (CIM). Aquesta experiència i les seves potencialitats, s'emmarquen en una concreta realitat, definida normativament a la Llei d'Acció Social, en la qual és el Govern Balear qui té plenes competències normatives, ordenadores i de gestió, juntament amb una major capacitat pressupostària. Però aquesta limitació no impedeix un plantejament globalitzador i amb coherència interna, com el que s'intenta presentar a continuació.

1. ANÀLISI DE LES NECESSITATS SOCIALS

En l'actualitat, un dels eixos més importants de l'acció social s'articula envers el binomi necessitat/recursos i la dificultat es troba a l'hora de determinar cada un dels components de l'esmentat binomi. La idea de necessitat està associada al concepte d'aspiració i els seus límits són indeterminats, mentre que els recursos s'associen a la idea d'escassetat i, per tant, són limitats. Aquesta tensió entre ambdós conceptes impedeix, de fet, una solució simple i afavoreix l'existència de diferents alternatives.

Conseqüentment, tant les necessitats com els recursos socials fan referència a una realitat canviant que, al mateix temps, és percebuda subjectivament. De vegades, la realitat és interpretada segons la percepció personal del tècnic o del treballador social que és més a prop de la realitat quotidiana. Amb això volem indicar la importància de situar en la seva dimensió els mitjans utilitzats per mesurar i avaluar les necessitats, més si implica la planificació dels recursos. La necessitat detectada pels tècnics i treballadors socials ha de ser també una necessitat sentida pel propi protagonista, i ser avaluada dins del sistema de valors del propi destinatari de l'atenció social.

La base d'aquesta política de serveis socials està en el fet que davant l'existència de grups socials amb necessitats no satisfetes, la societat on es desenvolupa i el moment històric en el qual es manifesta són factors essencials d'aquestes necessitats(1).

El problema de delimitar les necessitats socials en un moment donat i per un grup determinat s'ha intentat resoldre amb variades metodologies i tipologies. Una d'aquestes solucions és analitzada als Instruments de Prospecció de Serveis Socials publicats per la Generalitat de Catalunya(2). Dins d'aquesta tipologia les

necessitats poden ser: normatives, experimentades, expressades i comparatives. Les necessitats normatives(3), teòricament es poden mesurar a través d'indicadors anomenats "objectius", que mesuren algunes de les condicions objectives de vida. Un enfocament general que superi les limitacions plantejades ha d'intentar seleccionar aquests indicadors en el marc d'un consens entre les altres valoracions de necessitat (comparació amb altres realitats, expressió per part de la població, anàlisis professionals, valoracions normatives).

Des d'aquesta perspectiva, els principals aspectes a considerar, en relació a les necessitats socials més urgents a Mallorca, tenen a veure amb situacions objectives de privació i es caracteritzen pel seu caràcter multidimensional (moviments internacionals de població, situacions laborals inestables, manca de recursos econòmics, malalties, vivenda precària) i acumulatiu (uns elements provoquen i agreugen la situació inicial). Però, encara que es puguin definir unes causes de les necessitats, actualment podem afirmar que les situacions de necessitat i d'inadaptació són quasi sempre el resultat de processos socials complexos, que es deriven tant de l'existència de situacions objectives de privació, com d'altres elements relatius a la dinàmica social (consciència de la situació, capacitat d'organització, relacions familiars i veïnals, recursos socials,...).

Factors que incideixen en les necessitats socials

El context espacial, cultural, l'estructura social, les relacions interpersonals i altres factors de la realitat social tenen una indubtable influència sobre les necessitats socials. A continuació s'intentarà aprofundir breument en aquests temes, presentant-los de manera articulada en relació al concepte de situacions objectives de privació social:

Aquesta expressió fa referència a una visió ampla del problema que no assimila globalment la privació a la misèria, mendicitat o indigència. Reflecteix, més bé, la idea d'incapacitat relativa per accedir als nivells de vida (consum, activitats, comportaments col·lectius, ...) d'una població de referència, en aquest cas la de Mallorca.

Aquesta incapacitat no es defineix en relació a un desenvolupament òptim de les possibilitats, sinó en relació a nivells mitjans, és a dir, la privació implica realment un desavantatge social per a les famílies i persones afectades.

En aquest sentit, podem distingir dos fenòmens: privació de condicions bàsiques i privació de manteniment. Els dos tipus de privació constitueixen dues categories ben diferenciades que és necessari tractar de forma separada.

- a. **Privació de condicions bàsiques**, definida com una situació d'evident precarietat, en relació amb valors mitjans, en la disponibilitat de béns de consum de llarga durada, fonamentalment relacionats amb les característiques de la vivenda i el seu equipament, així com les capacitats estructurals per desenvolupar relacions socials autònomes, fonamentalment salut. La situació extrema de privació de condicions bàsiques està definida com a insuficiència d'ingressos a la família per cobrir de forma mínima les despeses bàsiques de vivenda, alimentació, roba i calçat, així com altres despeses ordinàries considerades necessàries -fonamentalment les relatives a mobiliari, transport i ocupació del temps lliure-. En relació a aquest tipus de privació, donada la dependència dels ingressos respecte de la situació laboral, la variable treball és central per poder conèixer les característiques actuals i l'evolució previsible.

La possibilitat d'una situació econòmica mínimament estable, és seguida per la necessitat de disposar d'una vivenda adequada. Quan l'individu o la família han aconseguit un mode de vida estable, el treball i la

vivenda són els factors que caracteritzen una situació d'estabilitat. En canvi, quan l'individu o la família viuen en situació de precarietat econòmica, la vivenda és viscuda com un element més de la seva provisionalitat.

La salut és, juntament amb la manca de recursos, un altre factor fonamental, ja que impedeix sortir de la privació de condicions bàsiques.

Sobre les circumstàncies que caracteritzen la privació de condicions bàsiques es pot intervenir, amb actuacions dirigides a millorar les condicions de convivència i allotjament i la situació de salut de la població. Però aquesta intervenció no tindrà sentit més que si es pot mantenir una certa estabilitat laboral. Però no serà suficient, la privació de manteniment pot provocar processos de deteriorament de les condicions bàsiques.

- b. **Privació de manteniment**, definida com a incapacitat personal i/o col·lectiva per poder superar, amb recursos propis, les situacions de dificultat. Aquesta privació respon a la manca de formació, a la pèrdua de referents culturals, a l'absència de vincles comunitaris i a les dificultats socials que agreugen les situacions de manca material de l'anterior apartat. En pocs casos trobam situacions de privació de manteniment i de condicions bàsiques associades, que en cas de donar-se defineixen situacions de necessitat cronificades (marginació crònica), i aquest és un factor d'equilibri per a Mallorca, ja que encara que les condicions de vida són deficitàries, hi ha possibilitats de mantenir la situació sense canvis negatius permanents importants. Però l'evolució previsible d'aquesta situació no és especialment positiva, a causa de la proliferació i l'agudització de les condicions de feina precàries, que dificulten un accés dels joves a una situació laboral normalitzada, i comencen a deteriorar la inestable situació laboral de molts adults actius de Mallorca de manera permanent.

A partir de l'esquema anterior d'abordar les necessitats, tot conscients que el sistema de Serveis Socials només és una part del conjunt de l'actuació pública dirigida a la cobertura de les mancances socials, es poden distingir dues grans línies de política social:

1. **Actuacions sobre les situacions de privació de condicions bàsiques:**
Actuacions directes sobre les persones i famílies amb problemàtiques específiques:
 - Lluita contra la pobresa.
 - Recerca d'allotjaments alternatius o suport al manteniment del nucli convivencial propi.
 - Inserció social i laboral de persones incapacitades.
2. **Sobre les situacions de privació de manteniment:**
Actuacions sobre les situacions socials de risc a nivell de col·lectius o comunitari:
 - Prevenció social.
 - Promoció social i comunitària.

Aquestes línies de política social i diverses suggerències s'han de traduir en formulacions concretes a partir de l'anàlisi de les realitats de les diverses zones de l'illa, d'acord amb factors com els següents:

FACTORS A CONSIDERAR

CONSEQÜÈNCIES

SÒCIO-DEMOGRÀFICS, SÒCIO-ECONÒMICS I TERRITORIALS:

1. Disminueix o augmenta la població	1. Augmenta la demanda
2. Població envellida o jove	2. Augmenta la demanda assistencial Augmenta la complexitat Modificació composició dels casos
3. Estructures familiars precàries (solitud, monoparentals, multiproblemàtiques...)	
4. Relació amb l'activitat econòmica (atur, economia irregular...)	
5. Millora accessibilitat viària	3. Facilitat d'accés als serveis

SITUACIONS DE NECESSITAT

- 6. Increment de les situacions de necessitat (intensitat i freqüència)
- 7. Emergència de noves necessitats
- 8. Dificultats integració social
- 9. Millorament o deteriorament hàbits i relacions socials

DOTACIÓ DE SERVEIS

10. Voluntat política	4. Millorament formulació d'objectius
11. Capacitat financera-Increment o disminució de dotacions	5. Augment de les dotacions
12. Millorament de l'articulació de serveis (interna als serveis socials i amb altres sistemes)	6. Augment interdependència (altres serveis, xarxa primària, etc.)
13. Millorament de l'eficiència	7. Augmenta la potencialitat recursos
14. Capacitat tècnica-millorament de la professionalització	

Criteris per construir els escenaris de futur de cada territori:

a. Aquests diversos factors s'han de considerar en relació al seu **IMPACTE CREUAT**

b. Els diversos escenaris alternatius es poden simplificar en tres grans tipus, segons la probabilitat de trobar **situacions de necessitat associades**. Per a la seva determinació s'ha de superar la consideració del municipi com a unitat indivisible, el mateix municipi pot tenir zones d'alta prioritat i zones molt equilibrades i autosuficients.

PROBABILITAT ALTA
NIVELL IMPORTANT
DE NECESSITAT

Escenari 1

Municipis turístics
expansius amb
immigració.
Municipis envellits.
Municipis amb mercat
laboral deteriorat

PROBABILITAT MITJANA
NIVELL MODERAT
DE NECESSITAT

Escenari 2

Municipis turístics
estables; grans
zones urbanes.

PROBABILITAT BAIXA
NIVELL BAIX
DE NECESSITAT

Escenari 3

Zones molt equilibrades
i autosuficients.

Petits municipis amb
estructures de població
molt equilibrades.

Com es pot comprovar, els dos aspectes que es consideren més destacats són la dinàmica socio-demogràfica i la dinàmica econòmica. Però hi ha necessitats lligades a processos diferents: situacions socio-sanitàries (especialment: disminucions, salut mental, drogodependències), així com processos col·lectius (per exemple: consideració social negativa de les diferències, valoració social dels conceptes de solidaritat i tolerància) que generen limitacions per a l'autonomia personal i la igualtat social o que afavoreixen la seva superació.

Per poder valorar l'evolució de les necessitats s'han de considerar tots aquests aspectes, recordant que per si sol el sistema de protecció social a tot l'estat, i també a les illes, s'enfronta a tres problemes de capital rellevància:

1. l'evolució demogràfica,
2. l'atur i
3. la precarització del mercat de treball.

Els tres determinen els problemes, l'evolució futura de les polítiques socials i els límits de finançament del sistema. La reestructuració dels sectors productius, encara no acabada a Mallorca, aporta problemes suplementaris, almenys a curt i mitjà termini, tals com l'increment de la desocupació i de les jubilacions anticipades que accentuen els problemes abans enunciats.

Per fer un breu repàs d'aquests temes, primer es fa una presentació dels **FACTORS ESTRUCTURALS**, després una breu presentació de **LES NECESSITATS ATESES ALS SERVEIS SOCIALS**.

2. LA REALITAT SÒCIO-DEMOGRÀFICA

L'anàlisi de la realitat sòcio-demogràfica a Mallorca, com ja posava de manifest l'estudi de Bases per a la planificació de l'Acció Social a Mallorca l'any 1987, permet afirmar una important diversitat en les característiques demogràfiques dels municipis de l'illa. Les importants diferències sòcio-econòmiques provoquen significatives diferències socials i demogràfiques. Així, per exemple, la diferència entre els valors màxims de població entre 0 i 14 anys, corresponents a Calvià (24,45 %) i Son Servera (24,26 %) i els mínims, corresponents a Estellencs (9,17 %) i alguns municipis de la Mancomunitat "Pla de Mallorca", com Sencelles (11,29 %), Santa Eugènia (11,80%) i Sant Joan (11,58 %), és de més de 12,5 punts, en el millor dels casos. Es pot parlar, per tant, d'una certa polarització dels municipis de Mallorca pel que fa a la seva estructura de població. Així distingirem(4):

- a.- Municipis expansius, amb estructures d'edats joves, i amb dinàmiques de creixement poblacional; a aquesta categoria es troben gairebé tots els municipis turístics encara expansius, com els d'Alcúdia, Andratx, Calvià, Capdepera, Lluçmajor, Son Servera i Santa Margalida. Igualment, formen part d'aquest grup els municipis amb funcions de captació de residents que treballen a Palma important, com ara Bunyola i Marratxí, i altres municipis com Lloseta, Inca i Manacor.
- b.- Municipis amb tendències regressives, amb estructura d'edats madura o vella i dinàmiques de pèrdua de població; a aquest grup es troben els 14 municipis de la Mancomunitat "Pla de Mallorca": Algaida, Ariany, Costitx, Lloret, Llubí, Maria de la Salut, Montuïri, Petra, Porreres, Sant Joan, Santa Eugènia, Sencelles, Sineu i Vilafranca. Igualment, formen part d'aquesta categoria altres municipis amb un cert estancament com Artà, Campos, Campanet i Sòller, així com petits municipis com Búger, Mancor, Banyalbufar, Estellencs i Valldemossa.
- c.- Municipis amb dinàmiques de manteniment, grup constituït per la resta de municipis. A aquesta categoria es troben municipis turístics importants, com el de Muro, Sant Llorenç i Pollença. Igualment, formen part d'aquesta categoria municipis del Sud-est i Llevant com Felanitx i Santanyí, i del Nord-est com Muro i Sa Pobla.

Malgrat aquestes diferències, la reducció dels processos d'immigració(5) i la millora de les comunicacions a Mallorca, que ja estan afectant als municipis propers a Palma, poden permetre afirmar que, en el futur, es pot produir una moderada tendència cap a l'homogeneïtzació.

S'ha de dir que, a partir de les tipologies establertes, cap dels municipis amb una estructura de població jove té dinàmiques regressives i que cap dels municipis amb una estructura de població envellida té dinàmiques expansives. Però l'estructura no va lligada de manera rígida a la dinàmica potencial: un municipi com Esporles té una estructura demogràfica madura, però és un dels que més han crescut als darrers 15 anys.

Sembla, per últim, i especialment quant als municipis de l'interior de Mallorca i els altres ja citats, que la disminució d'efectius en els primers grups d'edat (de 0 a 4 anys i de 5 a 9 anys) és molt més reduïda que la de la resta de municipis de les illes, si es comparen les dades amb les del conjunt de les Balears. Òbviament, la tendència a l'envelliment progressiu de la població a les illes s'ha acusat després de la crisi; així, la disminució ostensible de la immigració i la caiguda de la taxa de natalitat que se situa per sota del nivell mitjà de l'estat espanyol. La reducció (aproximadament en un 2,8 %) de la població de 14 i menys anys en els últims 5 anys (període de temps entre el padró d'habitants de 1986 i el cens de 1991)(6) és la següent:

Font:	% 14 i menys anys
Padró 86	21,84 %
Cens 91	19,05 %

Aquesta disminució pot considerar-se no rellevant en termes absoluts. Pren, però, significació si es compara amb l'evolució d'altres grups d'edat en el mateix període: els majors de 65 anys s'han incrementat en més d'un 1%. La taxa d'envelliment (relaciona la població anciana, majors de 64 anys, amb els més joves, menors de 15 anys) en els darrers 5 anys s'ha incrementat pel que fa al total de Mallorca, i també en gairebé tots els municipis en 15 punts, passant d'un 62,8 a un 77,29. Les tendències de l'evolució del sobreenvelliment (relació de la població major de 74 anys amb la de 64 i més anys) segueixen pautes semblants a l'envelliment. Hi ha una gran regularitat en totes les zones, al voltant del 40, i els municipis de l'interior són els que tenen els índexs més alts (Petra, Llubí, Sencelles,...). Són també especialment rellevants els índexs de Muro (48,56) i Mancor (51,50)(7). Quant al grup d'edat de 45 a 64 anys es manté molt constant, sobre el 21,5% del total de la població.

Les tendències més destacades, concentrant l'anàlisi en la població major, es poden resumir de la següent manera:

- Increment elevat i constant de l'envelliment de Mallorca(8). La taxa d'envelliment, en els darrers 5 anys s'ha incrementat pel que fa al total de Mallorca, i també en gairebé tots els municipis en 15 punts, passant d'un 62,8 a un 77,29.
- Tendència a incrementar-se l'envelliment de municipis on fins ara no semblava important aquesta característica. L'envelliment més alt es dona als municipis d'assentament més antic i els corresponents a les primeres immigracions (Sóller, Artà, Sant Llorenç, Felanitx).
- El sobreenvelliment segueix creixent en els municipis tradicionalment envellits. Les tendències de l'evolució del sobreenvelliment segueixen pautes semblants a l'envelliment. Hi ha una gran regularitat en totes les zones, al voltant del 40 i els municipis de l'interior són els que tenen els índexs més alts (Petra, Llubí, Sencelles,...). Són també especialment rellevants els índexs de Muro (48,56) i Mancor (51,50)(9).
- La població major cada vegada té més pes sobre la població en edat laboral1. Tots els municipis segueixen trajectòries paral·leles, a una taxa de dependència més elevada correspon una taxa de dependència de l'ancianitat també més elevada. Això reforça el fet que és la població gran la que cada vegada té més predomini en el total de la població (escurçament de la base de la piràmide d'edats).
- La solitud dels ancians segueix essent una constant2. L'envelliment en la nostra societat comporta un procés d'aïllament progressiu dels ancians respecte a les altres persones, essent les dones les que majoritàriament constitueixen llars unipersonals. La mitjana de Mallorca està sobre el 19% i a alguns municipis passa del 30 % (Puigpunyent: 31,46; Costitx: 32,64; Maria: 37,53; Deià: 37,78), essent també important a municipis amb canvis importants a les estructures familiars als darrers vint anys, com és el cas de Llucmajor (26,35) o Muro (25,19). En els municipis amb immigracions més recents, l'índex de solitud dels ancians està sobre la mitjana de Mallorca (Son Servera: 19,04; Alcúdia: 18,53; Calvià: 19,69; Capdepera: 18,11).

Podem dir, a la llum dels indicadors exposats i d'altres estudiats, que els municipis que mostren uns indicadors de necessitat més alts són els més lligats a l'economia turística, donat el major volum de població i el seu potencial de creixement. Però s'ha de prestar atenció a les tendències canviants en els municipis on

tradicionalment els problemes socials encara fa poc eren superats amb l'ajuda de la família, com ara tots els considerats estructuralment envellits, ja que s'ha de considerar que els canvis familiars afecten de manera especial a aquestes comunitats. A més, si s'observen les tendències més significatives, bona part d'elles apunten a situacions lligades a l'envelliment.

Però, a més, cal recordar que els municipis són unitats administratives i que a vegades les mitjanes que resumeixen les seves característiques poden ocultar realitats particulars que han de ser analitzats en detall, tal és el cas de municipis tan complexos com Calvià, Manacor o Palma, municipis formats per una gran diversitat de realitats socials amb estructures i dinàmiques diferenciades.

Estructura familiar i evolució de la població

L'anàlisi de necessitats i demanda, i el disseny de les polítiques de serveis socials han de tenir en compte els factors que actuen a llarg termini i, especialment, l'evolució futura de la demanda potencial. Si des de les polítiques de serveis socials es pretén preveure les necessitats de les famílies que potencialment es puguin crear els pròxims anys, és indispensable partir d'estimacions tant del nombre de llars que s'han de formar com de la situació existent de partida. En aquest sentit, es pot dir que la cohort d'edat situada en les edats de formació de parelles independents i de tenir fills, situada entre els 25 i els 35 anys, ha augmentat considerablement al llarg dels anys vuitanta i noranta a Mallorca; en conseqüència, la tendència general és cap a un augment de la taxa de natalitat.

Font:	% 25 a 34 anys
Padró 86	14,38 %
Cens 91	15,23 %

S'estan produint dues evolucions de signe contrari. Per una banda, la reducció ràpida de la natalitat entre 1976 i 1986 ha donat lloc a què l'increment de la població s'hagi desaccelerat, amb la conseqüència que al Cens de 1991 apareix el menor augment intercensal posterior a 1950. De totes formes, els elevats nivells de natalitat entre 1961 i 1975 estan donant lloc ara a un intens procés de creació potencial de llars al llarg dels anys noranta. L'augment de les llars és ara molt superior a l'augment de la població, per raons estrictament demogràfiques. De totes formes, el baix nivell de les retribucions per a les ocupacions a les que es pot accedir, l'eventualitat de l'ocupació i la inestabilitat de tot el mercat laboral, suposen una dificultat afegida a les habituals a l'hora de comprometre's a la creació d'una família amb fills.

Una previsió que ajuda a reforçar la valoració anterior és que la creació de noves llars es mantindrà a Mallorca a llarg dels anys noranta, com a conseqüència de l'arribada a l'edat de constitució de llars de les importants cohorts de població procedents dels naixements al període de fort creixement econòmic registrat entre 1961 i 1974. El modest ritme d'augment actual de la població a Mallorca resulta compatible amb ritmes de creixement bastant més importants al nombre de llars, resultant de la ja dita forta natalitat del període 1960-74, la qual cosa suposa un increment de la demanda potencial del sector de 0 a 14 anys al final de la present dècada i primers anys del 2.000.

El comportament dels fluxos nets de formació de llars és molt desigual en magnitud i signe en funció de l'edat. Les noves llars es formen sobretot a partir de persones de referència amb edats fins a 34 anys i les sortides es generen sobretot a partir d'edats superiors als 64 anys. Els fluxos d'entrades són creixents fins a 1.991-1996, a causa de les altes taxes de natalitat registrades al llarg de la dècada dels anys seixanta i primers setanta. Els fluxos de desaparició progressen al llarg del període analitzat, com a conseqüència del previsible envelliment de la població. Com a conseqüència de l'evolució dels fluxos nets d'entrada i sortida, el flux de creixement net de llars creix fins a arribar al 1996 a un màxim teòric, passant a

decréixer posteriorment, amb increments molt reduïts per a després de l'any 2000.

El més destacat de l'anterior valoració és que el flux net mitjà d'entrades de noves llars serà superior en un 7 % al llarg de la dècada dels noranta a la mitjana del flux dels anys vuitanta. Això implica per als anys noranta un increment important de la demanda potencial del sector d'infància i família, però també de gent gran, a la que s'haurà de fer front. Pel contrari, en el període 2000-2009, el flux net d'entrades es reduirà respecte de la dècada anterior, situant-se a nivells mitjans inferiors fins i tot als de la dècada dels vuitanta⁴. El retrocés de la natalitat entre 1976 i 1986, lligat en gran part a factors econòmics i a factors relacionats amb el canvi polític, tindrà conseqüències a la primera dècada del proper segle. L'envelliment de la població es fa palesa a través d'un procés de reducció de llars noves en el mateix període de temps.

Les projeccions de població per zones i grups d'edats efectuades pel Mapa de serveis socials de Mallorca per al període 1986-20015, indiquen que la població de Mallorca encara pot créixer, tant si es té en compte el període complet com si es tenen en compte els quinquennis per separat. Dels 15 anys que hi ha entre 1986 i 2001 no n'hi ha cap que presenti, en les projeccions, un decreixement de l'absolut de població de Mallorca i és, a més, un creixement força constant, encara que lleugerament superior en el primer quinquenni que en el darrer. Malgrat això, l'increment no arriba al 5 %. Aquesta evolució no es repeteix per al conjunt de cada un dels municipis de Mallorca, ja que hi ha unitats que experimenten una pèrdua de població constant i bastant pronunciada durant tot el període considerat, mentre que a altres el que apareix és un creixement constant molt més important que el que es dona per al conjunt del territori.

3. LA REALITAT SÒCIO-ECONÒMICA

No hi ha cap dubte que l'actual fase de reestructuració econòmica té repercussions en la generació de situacions multiproblemàtiques. La incapacitat o dificultat per accedir a un lloc de treball estable que permeti garantir uns ingressos econòmics suficients, juntament amb una modificació i enduriment dels requisits per poder obtenir ajudes econòmiques públiques de desocupació, tenen, en el cas de Mallorca, una important repercussió.

Tant a Mallorca com en el conjunt de les Balears es frueix d'uns nivells de renda superiors al del conjunt de l'Estat. Però res seria més enganyós que analitzar acríticament aquesta dada objectiva i assimilar-la a una situació social privilegiada i aliena a l'existència de desequilibris significatius.

Una primera dada a tenir en compte, en aquest sentit, seria la del nivell d'instrucció reflexada pel Cens del 91. Les següents xifres de Mallorca són prou eloqüents:

Nivell de formació	Homes	Dones	Total	%
Analfabets	3.386	9.262	12.648	2,52
Sense estudis	41.360	52.732	94.092	18,73

És a dir, que un sector molt important de la població (20,25%, entre els quals són majoria les dones) es troba en un nivell proper a l'anomenat analfabetisme funcional, és a dir, la dificultat per comprendre textos escrits d'una certa dificultat o per expressar-se per escrit amb correcció. Dit amb altres paraules, bona part d'aquest sector es troba amb greus dificultats per desenvolupar-se normalment dins els mecanismes d'articulació social, laboral i de relació amb l'Administració propis de la societat moderna.

Les característiques fortament estacionals de la nostra economia, amb periòdiques situacions de desocupació, generen, i més encara en un futur immediat segons totes les previsions, creixents bosses de precarietat econòmica que no troben cap dispositiu de resposta immediata, la qual cosa representa una derivació cap a situacions problemàtiques més intenses i complexes.

Concretant l'anàlisi sobre la realitat socio-econòmica i suposant la possibilitat d'interpretar el que ocorre en una zona sense fer referència al context socio-econòmic més general, pel que fa a la comunitat autònoma de les Illes Balears, la reestructuració pot ser entesa a partir dels canvis que s'estan produint en el mercat de treball.

Reestructuració del mercat de treball i necessitats socials

Resulta evident que el mercat de treball a les illes s'ha vist sotmès a importants transformacions durant els últims deu anys.⁷ Aquestes transformacions han estat particularment importants pel que fa als seus aspectes estructurals i organitzatius. Les mutacions es produeixen, de totes formes, a partir d'una realitat que mai no s'ha caracteritzat per la seva estabilitat. El mercat de treball a les illes s'ha mostrat tradicionalment com un mercat desorganitzat i poc estructurat. L'estructura empresarial balear (molt atomitzada, amb nombroses empreses petites i mitjanes d'origen majoritàriament familiar), l'hegemonia absoluta del sector turístic, el pes d'activitats amb un elevat component estacional (agricultura, turisme...), l'extensió de diferents modalitats de treball precari (a domicili, a temps parcial, etc.) són alguns fets que, juntament amb el creixement molt ràpid i a la manca de serveis i prestacions socials, han donat al mercat de treball balear una estructura molt peculiar.

Tradicionalment, aquest mercat ha reflexat moltes de les característiques d'un mercat dual "dividit en un sector primari i altre secundari. Els treballs en el sector secundari tendeixen a ser servils, a estar mal pagats i a tenir un estatus social inferior a la resta de llocs de treball" (Piore M.J.; 1983, p. 13). Així, fins als anys de màxim creixement, es podia constatar el fraccionament existent entre un reduït grup de treballadors amb un gran poder contractual i segments amples del mercat de treball en què, o ha predominat el treball submergit, o els treballadors poc qualificats s'han vist immersos en unes relacions de treball molt particulars.

Però cal destacar que la crisi ha introduït una sèrie d'elements nous que han alterat encara més l'organització d'aquest mercat. Els canvis produïts en l'oferta i demanda de treball, les modificacions substancials en l'estructura productiva, l'impacte de les noves tecnologies, les noves variables de caràcter institucional, etc., han posat en marxa transformacions que en alguns casos són de gran profunditat. Tot i que una part important d'aquestes transformacions és generalitzable al conjunt de la economia de l'Estat espanyol, o a dinàmiques més amples que afecten a les economies de la resta d'europa, hi ha una sèrie d'elements específics que es deriven de les pròpies característiques de l'espai socio-econòmic de les illes.

En primer lloc, és evident la tendència general a la segmentació del mercat laboral balear i a la precarització d'una part creixent d'ell. A les tendències tradicionals que s'han mencionat, s'hi han d'afegir nous elements que han incrementat la desorganització del mercat de treball. Així, podem constatar l'agudització de la tendència a l'existència de relacions laborals especials en empreses petites i artesanals, que, sobretot en alguns sectors, constitueixen una part substancial del teixit empresarial (calçat, fusta, comerç, restauració, transport...). Aquestes empreses, enfrontades a greus dificultats per mantenir la seva competitivitat sobre les fràgils bases anteriors i amb un increment recent de la competència de les grans empreses (clarament observable al comerç), han optat majoritàriament per una resposta defensiva que, entre altres coses, s'ha traduït en el trasllat d'una part del cost de l'ajust sobre la contractació. Mecanismes com l'extensió de la jornada més allà del màxim legal, la renúncia a millores socials, els salaris inferiors als dels convenis, la

reducció o suspensió de les vacances, s'han estès amb la crisi. El manteniment, encara que en precari, d'un lloc de treball ha obviat altres consideracions.

Aquestes tendències fragmentadores es veuen reforçades per l'extensió de diversos mecanismes de precarització dels contractes laborals. En efecte, cada vegada és més constatable el procés de substitució del treball fix per treball inestable, mitjançant l'ús de contractes temporals, contractes en pràctiques, de formació i a temps parcial, les relacions laborals especials en sectors en reconversió, etc.

Aquesta precarització del mercat de treball s'aprofundeix en la seva fragmentació, ja que, en general, la inestabilitat en la ocupació es tradueix també en una menor capacitat de negociació de les condicions contractuals. Mecanismes que en el passat podien haver tingut un cert caràcter d'excepcionalitat (en funció de caigudes conjunturals de la demanda o de possibles estacionalitats molt marcades) s'estan generalitzant i incrementen la inestabilitat en el lloc de treball. Un efecte clar de la major precarització de l'ocupació és el descens en el nivell d'implantació sindical i en la capacitat real de maniobra dels sindicats entre els treballadors inestables, ja que l'eventualitat del seu lloc de treball limita qualsevol acció reivindicativa. Aquest fet resulta particularment greu per a l'estructuració d'un teixit social articulat.

Un fenomen que té efectes disgregadors sobre l'estructura del mercat de treball balear és la tendència a incrementar la desconcentració productiva mitjançant diversos mecanismes. En alguns casos, per fer front a la demanda, que exigeix productes diferenciats de sèries curtes; en altres casos com mecanismes de reducció de costos, moltes empreses, i també l'administració, acudeixen a la desconcentració en unitats productives menors (altres empreses, cooperatives o treball a domicili). Això, òbviament, incrementarà la segmentació del mercat de treball, fragmentant les unitats de contractació i, en conseqüència, les condicions laborals dels treballadors.

La pobresa i la "inseguretat social" a les Illes

Com a conseqüència de tots aquests processos (demogràfics, socials, econòmics) es pot afirmar que a les illes hi ha pobresa, no només desigualtat. És a dir, a l'extrem inferior de l'estructura de la desigualtat, els recursos disponibles per a moltes llars són insuficients per a garantir l'accés al nivell de vida "normal", definit a partir de la mitjana de nivell de consum en la comunitat autònoma. Quants són? És la pregunta que no pot contestar-se amb exactitud, ja que abans haurien de precisar-se els conceptes i metodologies per fer els càlculs. La pobresa és pobre fins i tot de dades.

Des que l'Informe de Càritas sobre la pobresa a Espanya sortí a la llum el 1984, ha estat qüestió controvertida no ja tan sols la quantificació del fenomen, sinó fins i tot el reconeixement de la seva mateixa existència. Encara sent la mateixa definició de pobresa qüestió controvertida, és de comú acceptació la metodologia que situa la línia de pobresa a les rendes per baix del 50% de la despesa mitjana o, amb altres paraules, en la meitat del nivell de vida de la comunitat en la que es viu. Aquesta medició de la pobresa certament no suposa més que una part molt reduïda del fenomen, però sí és indicador important del grau de desigualtat en el moment analitzat. Recentment, l'INE ha presentat els primers resultats de l'Enquesta de Pressupostos Familiars 1990-918. Les dades avançades no són gens falagueres, ja que la pobresa es maté en, pràcticament, els mateixos percentatges des de 1974:

% DE LLARS I PERSONES EN SITUACIÓ DE POBRESA. Línia del 50%

Any	Llars	Persones
1974	20,5	20,0
1981	19,5	20,5
1991	19,7	18,9

A les illes, fins i tot seguint l'hipòtesi menys dubtosa, és a dir, considerant com a "línia de pobresa" el 40 % de les 930.064 ptes. per llar i any, es pot calcular en un 6,2 % de les 212.106 llars identificades, les llars en situació de necessitat per falta de recursos econòmics. És a dir, unes 13.150 llars estan en una situació de pobresa a les illes.

Aquesta "inseguretat social" que té diverses manifestacions, s'expressa amb intensitat i extensió variada en determinats grups socials. Per baix de la "línia de pobresa" apareixen sempre llars caracteritzats per circumstàncies que a ningú escapen: llars unipersonals o monoparentals juntament amb l'estat civil de viudetat del "cap de família", els analfabets funcionals amb càrregues familiars, les situacions laborals dels "cap de família" fora de la vida activa (ancians, invàlids i altres), els aturats de llarga durada, un sector important dels treballadors no qualificats de qualsevol sector productiu, els immigrants temporals o internacionals, determinats minusvàlids que per la seva incapacitat per al treball només perceben subsidis mínims etc. En aquest quadre apareixen sempre els mateixos personatges, sigui quina sigui la comunitat autònoma. Cal dir que el col·lectiu al qual, en principi, s'han dedicat majors esforços des dels serveis socials, els ancians, no es troben en una situació gens privilegiada: del total de llars en situació de pobresa, el 42,5% correspon a llars, el sustentador principal de la qual té 65 o més anys; analitzat en relació a l'activitat, el 51,2% de les llars pobres tenia com a sustentador principal a pensionistes.

Finalitzant aquesta secció tal com l'havíem començat, es pot recordar que la renda mitjana de les illes ha crescut; no obstant, les diferències s'han mantingut. En un context en el qual l'atur no ha descendit del 16% en la darrera dècada i en el qual la feina precària s'ha desenvolupat fins a arribar pràcticament al 40%, l'atenuació del conflicte social i la moderació de les necessitats s'han produït fonamentalment a través de dos mecanismes:

1. El primer, la universalització o extensió de les prestacions socials, en gran mida baixant la intensitat protectora de quasi totes elles.
2. El segon, el paper que encara juga la família a fer-se càrrec tant dels problemes de desocupació dels joves com de les seves mancances d'allotjament.⁹ Absolutament desprotegits queden, per una part els desocupats de llarga durada, que han esgotat fins hi tot els subsidis assistencials (subsidis de subsistència), i, per altra, un nombre cada vegada major de marginats, la dificultat d'integració social i laboral dels quals és bastant important degut a l'absència de polítiques específiques i adequades a les noves realitats de pobresa.

En definitiva, uns quants centenars de ciutadans exclosos de l'acció protectora i front als qual el serveis socials no disposen de moltes alternatives.

4. ELS RECURSOS SOCIALS: L'HABITATGE

En aquesta secció no es parla dels recursos reduint la seva consideració a les ofertes de serveis socials, sinó prestant atenció a ofertes estratègiques tan importants com la d'habitatges.

Necessitats socials relacionades amb l'habitatge

A les necessitats estimades anteriorment per a l'estructura demogràfica, s'hi ha d'afegir la que es genera per les deficientes condicions d'una part dels habitatges existents. La quantitat d'habitatges inclosos per aquest concepte és difícil de determinar, però no ha de ser inferior al 16,7 % del total d'habitatges en condicions deficientes establert per l'enquesta de 1981 del Ministeri d'Obres Públiques. Les

enquestes realitzades a Mallorca¹⁰ i les dades dels serveis socials, ens mostren unes proporcions similars, encara que les operacions de remodelació i rehabilitació haurien d'haver contribuït en part a què les dades del 81 no s'incrementassin. La manca d'habitatges de lloguer en condicions (oferta), o la dificultat per pagar els existents en bones condicions (demanda), duen sens dubte, al manteniment, per part dels propietaris o llogaters, d'una part dels habitatges en condicions deficientes.¹¹

Al xabolisme, la manca d'habitatges temporals en una economia estacional com la de les Illes, el greu deteriorament del habitatges prefabricats fets per motius conjunturals¹²,... s'hi ha d'afegir el problema de l'amuntegament. L'amuntegament és un altre dels motius que incideixen sobre la necessitat social, encara que una part del mateix pot estar format per les noves parelles que conviuen amb els seus pares, o per famílies que habiten habitatges en estat deficient. L'existència de més d'un 20 % d'habitatges inferiors als 125 mts, en els que hi viuen 5 persones o més, o de casi un 16 % d'habitatges amb més de dues persones per dormitori, són bons indicadors de les necessitats actuals. De totes formes, s'ha de reconèixer que la tendència demogràfica cap a la disminució del nombre de persones per família¹³ a les llars de nova creació, que actualment resulta elevat en relació a la mitjana europea, podria facilitar un reajustament de les famílies en relació a l'espai disponible als seus habitatges.

5. SITUACIONS DE NECESSITAT ATESES PELS SERVEIS SOCIALS

Algunes de les característiques que es descriuen anteriorment poden considerar-se significatives per a l'anàlisi de necessitats socials ateses pels serveis socials. Aquests indicadors poden ser un punt de partida, però cal combinar les dades anteriors amb altres de més específiques. Això comportaria un major èmfasi en tècniques d'anàlisi més qualitatives, un major èmfasi en la comprensió de les necessitats viscudes per persones concretes.

Les problemàtiques més punyents que s'han pogut documentar (menors maltractats, manca de mitjans de subsistència, gent gran que viu aïllada i amb pocs recursos, etc.) a partir de les diverses fonts consultades, acostumen a ser molt més importants relativament en els nuclis turístics dels municipis expansius (Calvià, Lluçmajor o Son Servera, per exemple), i als barris perifèrics i menys afavorits dels nuclis urbans (Palma, Felanitx, Inca, Manacor), i en el cas antic de Palma, on s'acostumen a acumular problemàtiques de tots tipus, tot i que la problemàtica de la gent gran té valors elevats als altres municipis, o que les disminucions es distribueixin, en general, de manera més homogènia.

Es pot dir que les problemàtiques socials més greus de Mallorca es troben sobretot acumulades en un ampli continu urbà de la badia de Palma (Calvià-Palma-Lluçmajor), i en una sèrie d'altres municipis turístics o amb dinàmiques urbanes que ja superen els sistemes tradicionals de control i ajuda social tradicional.

Estratègies de manteniment familiar per fer front a les necessitats.

Per a l'anàlisi de les necessitats i del paper de les unitats de convivència en relació a les necessitats, es pot utilitzar el concepte d'estratègies de manteniment familiar, referit al repertori de comportaments que els membres d'aquests nuclis han d'assumir per assegurar la seva subsistència diària, entre els que s'inclouen pràctiques, econòmiques i no econòmiques, per a l'optimització de les condicions materials i no materials d'existència de la unitat i de cada un dels seus membres. Aquestes estratègies ens poden ajudar a entendre els canvis que s'estan produint a

les famílies, a la vegada que permeten preveure el que pot passar si les tendències apuntades anteriorment continuen.

Les situacions de manca de mitjans de subsistència, situacions conflictives i els esdeveniments estresants poden afectar un individu o tota la família; per mantenir la unitat de convivència es posen en marxa una sèrie de respostes adaptatives, de reorganització, compensació i de suport, les estratègies de manteniment que es tradueixen en estils de vida, en comportaments socialment observables. Aquests estils de vida són fràgils, ja que davant de situacions inesperades, com l'agreuament de l'atur, la malaltia o mort d'un familiar, etc., poden donar lloc a situacions de crisi donat que els afectats poden no disposar de la flexibilitat per realitzar els ajustaments necessaris per fer front a l'emergència (dificultats de reorganització familiar, manca d'estalvis i d'accés al crèdit comercial, manca de qualificació i informació per cercar alternatives laborals, etc.). Aquesta característica de permanent risc de problemàtica fa que els menors i tots els membres dependents (vells, malalts,...) que viuen en aquest context siguin particularment vulnerables, convertint-se en "subjectes dèbils"¹⁴.

A les estratègies de manteniment es poden diferenciar dos grans tipus:

1. Una de les estratègies més utilitzades és la modificació de les formes de convivència, en el sentit ja apuntat abans: retard de la formació de parelles, reducció de les taxes de natalitat, aportació d'ingressos pel màxim de membres de la unitat de convivència que estiguin en disposició de treballar, etc.
2. L'altre tipus d'estratègia passa per l'increment de les relacions amb els recursos socials. Les institucions i serveis de la política social i el mercat de béns i serveis ofereixen una important quantitat de possibilitats de manteniment que, encara que sigui amb considerables privacions materials, resulten útils per subsistir sense treballar i en relació a les quals s'estableixen diverses estratègies. (Offe, 1992: pp. 140-141). Una de les estratègies de manteniment consisteix en l'establiment de relacions amb els recursos socials disponibles i un dels tipus de recursos més consultats en situacions de necessitats són els serveis socials.

Les demandes arribades als serveis socials municipals

Les situacions de necessitat de les persones que fan demandes als serveis socials municipals, permeten una altra aproximació a quines són les necessitats socials més rellevants. Així, tenim que de les més de 8.500 demandes treballades als serveis socials¹⁵, el 38 % presentaven una situació de necessitat relacionada amb una adequada convivència personal-familiar, havent-hi una major concentració en els que es donava un deteriorament de les relacions familiars (6 %) i en segon lloc aquells altres que presentaven dificultats per atendre els membres de la unitat familiar que requerien atenció específica (5 %).

També mereixen especial atenció aquelles altres demandes en les que la situació de necessitat va lligada a una adequada integració social (26 %), sobresortint dins d'aquest grup les problemàtiques d'integració social de persones amb disminucions (8%), addicció a l'alcohol i altres substàncies tòxiques (3 %), problemàtiques relacionades amb l'adequada inserció laboral (7 %) i inserció escolar (1,5 %). Igualment, cal destacar les, cada vegada més rellevants, situacions de necessitat relacionades amb la manca de mitjans de subsistència (11%).

Els sectors d'atenció més destacats, corresponents a totes aquestes necessitats, són el d'infància-juventut i família (30 %), els que han requerit un més alt volum de treball per part dels serveis socials; el motiu és clar i fa referència a la complexitat que suposa el treball amb famílies que es troben en situacions molt deteriorades i dins les quals hi ha menors (infants o joves) que en pateixen les conseqüències. Destaca igualment el sector que s'agrupa sota el nom de tercera edat

(30 %), les demandes del qual corresponen majoritàriament a demandes de suport a domicili i gestió de prestacions i ajudes. Els altres sectors de població com el de disminucions (16 %) i població general (11 %), presenten situacions de suport a la inserció social o d'assessorament sobre un conjunt molt ample de situacions. Finalment, hi ha un grup de situacions molt diverses d'una rellevància gran, però numèricament menys destacades, la qual cosa no significa que els professionals dels serveis socials municipals no hi hagin de dedicar una part important del seu temps: addicció a substàncies tòxiques (fonamentalment alcoholisme, 3 %) dones en situació de necessitat (3,5 %) i molts d'altres amb menys d'un 1 %: refugiats-asilats, minories ètniques...

És difícil fer una valoració comparativa per suggerir prioritats quan manquen dades qualitatives. Quedi almenys constància de què alguns barris de Palma cal considerar-los d'extrema necessitat, on es detecten casos amb dèficits molt destacats: desnutrició, manca d'higiene mínima, etc... que els serveis socials i sanitaris no poden solucionar radicalment (Sa Gerreria, Polígon de Llevant, Cala Major, Soledat-sud...).

Les demandes col·lectives, expressades de diverses formes, acostumen a referir-se a les necessitats que més estan fent que l'entorn proper a les persones en situació de necessitat se senti amenaçat (problemes de delinqüència, consum de drogues, grups ètnics o culturals diferents i no integrats, ...) i, en segon lloc, aquelles que més apel·len a la consciència (diferents graus d'abandó o aïllament, extrema pobresa, maltractaments a dones o fills, menors desescolaritzats,...). No s'ha de perdre la perspectiva de què molts cops la manifestació per la qual arriba la demanda és només un símptoma que reflexa una arrel familiar o social més profunda del problema.

Per exemple, els menors o joves que s'inicien al consum d'alcohol molt joves, pot ser que no sigui sols un problema d'accés a begudes de diversos tipus o a la influència d'altres companys, sinó al desinterès dels pares, a la manca d'atenció. Pot obeir també a una manca d'actuacions preventives, a una manca de plantejaments motivadors per part del context del menor (escola, barri...), al fet que el jove estigui en atur i no tingui gaire expectatives, a la manca d'activitats esportives o d'esplai durant els moments que no tenen classe, etc...; o fins i tot a què el nin ha marxat de casa i viu al carrer. És obvi que cada cas precisa de plantejaments diferents.

Moltes de les necessitats són inseparables de les de les famílies, de les dels seus contextos comunitaris. Com a criteri d'interpretació es pot utilitzar la diferenciació entre quatre tipus de situacions de necessitat:

1. Situacions socials que s'han de potenciar. Generalment reconegudes de manera genèrica a la Constitució o a altres marcs normatius i sobre les que hi ha un cert consens social.
2. Necessitats relacionades amb l'estructura i dinàmica social i afectiva de les famílies.
3. Necessitats relacionades amb problemes d'integració social.
4. Necessitats relacionades amb una manca de mitjans de subsistència.

2.1.- Situacions socials que s'ha de potenciar.

Necessitat de prevenció, detecció i atenció precoç de tot dèficit, manca o pertorbació que pugui afectar el desenvolupament integral de les persones

Prevenció, escolarització, suport a l'escola i serveis d'esplai, suport a l'adolescent en el moment de major incidència del fracàs escolar, i en el moment que més precisa una motivació per a la seva formació personal i professional, suport psicosocial a persones majors. Atenció de salut. Canals permanents de comunicació i coordinació entre els serveis socials, els escolars i els de salut.

Necessitat que les pròpies potencialitats de cada persona es puguin desenvolupar i orientar lliurement en ordre a la seva formació personal, professional i socio-cultural.

Atenció als factors pels quals els infants i joves siguin considerats als efectes pràctics com persones amb existència pròpia. Formes d'expressió i participació dels menors (esport, activitats artístiques, culturals...).

Problemàtiques d'inadaptació escolar, dificultats d'aprenentatge de qualsevol tipus, etc...

2.2.- Necessitats relacionades amb l'estructura i dinàmica social i afectiva de les famílies.

Es refereix a les necessitats derivades del context relacional. La psicologia, la pedagogia i la medicina ens aporten contínuament noves informacions que caldrà anar traduint en noves prestacions o en la modificació de les existents. Sabem que ningú no en té prou amb tenir satisfeta l'alimentació, la salut física i l'habitatge: són imprescindibles també l'afecte, el saber que algú té cura d'ell, la seguretat personal, l'estimulació, l'activitat,... Si no, no hi pot haver salut.

Nins i altres "subjectes dèbils" amb dificultats familiars greus que produeixen diferents símptomes: maltractaments, depressió, etc.

Nins i altres "subjectes dèbils" amb dificultats familiars greus que es veuen obligats a restar aïllats fora del seu nucli familiar natural.

2.3.- Necessitats relacionades amb problemes d'integració social.

Persones afectades per dèficits, mancances o pertorbacions físiques, sensorials, psíquiques, psicosocials o d'altre tipus, o per problemes de relació o comportament social.

Diferenciació de l'infant més enllà de l'inevitable a l'escola: integració escolar de menors amb problemes de disminucions.

Activitats socio-culturals i d'esplai no discriminatòries i accessibles a tots, en funció dels seus interessos i no de la seva condició (persones amb disminucions, gitanos i altres minories socials i culturals...).

Desenvolupament del nin i altres "subjectes dèbils" dins la comunitat, barri i ciutat on viu, tant a nivell de mobilitat física com d'acolliment i acceptació. Eliminació de barreres arquitectòniques i de situacions de risc per a l'infant, per al minusvàlid, per a les persones grans o per a les dones embarrassades.

2.4.- Necessitats relacionades amb una manca de mitjans de subsistència.

Situacions familiars de precarietat que originen problemes de nutrició, de salut física o mental, de suficients atencions, etc., tant si tenen una causa fonamental econòmica, com d'altres tipus (manca d'educació o de motivació, malalties mentals,).

Situacions d'emergència greus.

Accés a un habitatge digne a tota la població, però prioritàriament a tota família amb fills i a les parelles o mares soles espectants.

Totes aquestes necessitats s'han de preveure en el marc d'una concepció integrada de la política de serveis socials, facilitant que els diversos nivells d'atenció i les diverses formes d'expressió sectorial estiguin coberts. No hi ha possibilitats de fer projeccions, no es pot preveure el que passarà si no es pot conèixer com evolucionen la població i el mercat de treball. Per això, a l'hora de definir polítiques a mitjà i llarg termini cal considerar aquests factors, però també considerar la definició normativa de les necessitats (tal com es fa a l'esquema en quatre punts anterior), la definició comparativa i les demandes de la població.

NOTES:

- 1 La taxa de dependència mesura el pes de la població menor de 15 anys i la de 65 i més anys sobre la població en edat laboral (de 15 a 64 anys). La taxa de dependència de l'ancianitat reflecteix el pes dels habitants més grans de 64 anys sobre la població en edat laboral (de 15 anys a 64 anys).
- 2 L'índex de solitud és la proporció de persones més grans de 64 anys que viuen soles pel total de persones més grans de 64 anys. Veure Quadre 15 de l'obra de M^a A. Carbonero abans dita (1994)
- 3 Fonts ja citades. Les dades concretes són 79.249 hab. de 25 a 34 anys a 1986, sobre un total de 550.849; i 86.570 a 1991, sobre un total de 568.187.
- 4 Actualment no disposem d'informació estadística suficient per determinar els fluxes efectius en relació a la formació de llars. Existeixen indicadors d'alguns dels seus components, com serien els matrimonis, divorcis, o separacions registrades. Per un altra part, es evident que aquests fluxes efectius estan clarament influïts per la dinàmica social i econòmica.
- 5 Bases per a la Planificació de l'Acció Social a Mallorca, vol. I: El marc socio-demogràfic dels serveis socials a Mallorca. Consell Insular de Mallorca, Palma 1988.
- 6 Com ja es sabut només es comptabilitzen les persones de 10 i més anys (502.416 hab.).
- 7 S'ha produït una progressiva dependència del sector terciari (pel que fa a la C.A. s'ha passat del 75 al 82% del PIB durant els darrers deu anys) que ha tengut la seva correspondència en la pèrdua de pes específic de l'agricultura i dels sectors industrials tradicionals i en un progressiu dèficit de la balança comercial.
Per a una anàlisi més detallada es pot consultar la sèrie d'articles sobre "Població i ocupació" de Pere Mascaró a Evolució econòmica de Balears, editats per Banca Catalana i Sa Nostra.
- 8 A partir de les dades de: Estudio de los hogares menos favorecidos según la Encuesta de Presupuestos Familiares 1990-91. INE, M-1993. (Taula 1.7 de "gasto medio equivalente por comunidades autónomas"). Se fa una estimació del nivell de vida en termes de consum.
- 9 A la secció final de la ponència es parla d'aquest fenomen des de la perspectiva de les "noves estratègies familiars".
- 10 Estudis del Patronat Municipal de l'Habitatge del municipi de Palma, sobre necessitats socials i habitatge. Palma, 1992.
- 11 Aquestes valoracions generals es poden fonamentar clarament en les dades del Cens de Vivendes de 1991, publicades per l'IBAE. Veure: Cens de Vivendes, Palma-desembre 1993.
- 12 Especialment el poblat gitano de Son Riera.
- 13 Una de les noves estratègies familiars per a fer front a les necessitats.
- 14 S'utilitza aquest concepte de la sociologia per referir-se a aquelles persones que són "víctimes", es a dir, que sofreixen les conseqüències de situacions ambientals o relacionals perjudicials pel ple desenvolupament personal i social.
- 15 S'utilitzen les dades relatives a tots els serveis socials municipals de Mallorca, menys les de Palma.